

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.947512
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2021; 3(2): 1-26
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2021; 3(2): 1-26

**ÜSKÜP'TEN KOSOVA'YA ÖRNEĞİNDEN YAVUZ BÜLENT
BÂKİLER'İN GÖZÜNDE BALKANLAR VE BALKANLARDA
TÜRK KÜLTÜRÜ**

Emir Ali ŞAHİN*

ÖZ: Türk şiirinin son yarım asrında adından sıkça söz edilen şairlerinden Yavuz Bülent Bâkiler, şiir dışında mensur alanda da önemli eserler kaleme alır. Her zaman insanı merkeze alan sanatçı; samimi, sıcak, coşkulu dili ve kendine has üslubuyla taraflı tarafsız herkesçe ilgiyle karşılaşılır. Bir söz virtüözü olan Bâkiler'in Türkçeyi bu denli etkili kullanmasında çocukluk ve gençlik yıllarının önemli bir kısmının geçtiği Sivas'ın güçlü bir halk şiiri geleneğine sahip olması ve bununla beraber, büyük bir tutku ve özlemle her zaman dile getirdiği Azerbaycan kökeninin etkisi su götürmez bir gerçektir. Türklüğü, Türk kültürünü ve Türkçeyi millî bir dava olarak sahiplenen Bâkiler, benliğini kuşatan bu yolda gitmekten bir an olsun geri kalmaz. Şair, 1976 yılında Struga Şiir Akşamları'nda Türkiye'yi temsilen 10 günlük bir seyahatte bulunur. Türk kültür ikliminin Orta Asya ve Orta Doğu ile birlikte bir diğer sacayağını oluşturan Balkanlardaki bu gezisinin ekserisini Üsküp/Kosova yöresinde geçiren Bâkiler, yaşadıklarını *Üsküp'ten Kosova'ya* adıyla kitaplaştırır ve ayrıca *Üsküp'te Türk Eserleri* başlığıyla televizyon programı hazırlar. Bu çalışmada, Yavuz Bülent Bâkiler'in, *Üsküp'ten Kosova'ya* adlı eserinde Balkanlar ve Balkanlardaki Türk kültürünün geçmiş izleriyle hâlihazırdaki varlığı araştırılmış ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Çalışma

* Türk Dili Okutmanı Dr., Ürdün Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Asya Dilleri Bölümü, Türkçe-İngilizce Şubesi, e-posta: emiralisahin4673@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4886-1024

Geliş Tarihi (Received): 03.06.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 16.10.2021

sonucunda Bâkiler'in coğrafyadaki somut kültür mirası eserleri; Türklük/İslamlik menşeli günlük yaşama dair gelenek ve göreneklerle birlikte bilhassa İslamiyet'in Türklerce yorum ve yaşanmışlığıyla ilgili gözlemlerini, somut olmayan kültür mirasına ait birçok unsuru özgün, şairane ve çoğunlukla yanlı bir tavırla kaleme aldığı görülür. Ayrıca eserde, siyasi ve demografik yapıdan kaynaklı Balkanlardaki Türklüğün ve Türk kültürünün sürekli kan kaybetmesinin yanında coğrafya üzerinde açık ya da gizli emelleri olan büyük devletlerin zararlı faaliyetlerinin de yaşanmış anekdotlardan verilen örneklerle, okurların dikkatine sunulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yavuz Bülent Bâkiler, Türk Kültürü, Balkanlar, Üsküp, Kosova.

THE BALKANS AND TURKISH CULTURE IN THE EYES OF YAVUZ BÜLENT BÂKİLER FROM THE EXAMPLE OF *ÜSKÜP'TEN* KOSOVA'YA

ABSTRACT: Yavuz Bülent Bâkiler, as one of the frequently mentioned poets of Turkish poetry in the last half century, writes important works in the field of prose as well as poetry. The poet who always puts people in the center; with a sincere, warm, enthusiastic language and unique style, is greeted with impartial interest by everyone. It is an indisputable fact that Sivas, where he spent most of his childhood and youth, has a strong folk poetry tradition and that his Azerbaijani origin, which he always expressed with great passion and longing, have an effect on Bâkiler, a virtuoso of words, so effectively used Turkish language. Bâkiler, who embraced Turkishness, Turkish culture and Turkish as a national cause, would not hesitate for a moment to follow this path that surrounded his entity. The poet travels for 10 days representing Turkey at the Struga Poetry Evenings in 1976. Bâkiler, who spent most of this trip in the Balkans, which constitutes another trivet of the Turkish cultural climate together with Central Asia and the Middle East, in the Skopje/Kosovo region, publishes a book about his experiences under the name *Üsküp'ten Kosova'ya*, and also prepares a television program *Üsküp'te Türk Eserleri*. In this study, the past traces and current existence of Turkish culture in the Balkans and the Balkans were investigated in Yavuz Bülent Bâkiler's work, *Üsküp'ten Kosova'ya* and the findings were evaluated. As a result of the study, it is seen that Bâkiler wrote the works of cultural heritage in the geography, traditions and customs of Turkish/Islamic origin, especially his observations about the interpretation and experience of Islam by Turks, many elements of intangible cultural heritage in an original, poetic and mostly biased manner. In addition, it has been determined that in the work, besides the constant blood loss of Turkishness and Turkish culture in the Balkans due to the political and

demographic structure, the harmful activities of the great states with overt/hidden ambitions on the geography are presented to the attention of the readers, with examples given from lived anecdotes.

Keywords: Yavuz Bülent Bâkiler, Turkish Culture, Balkans, Skopje, Kosovo.

Giriş

İlk şiiri, 1953'te *Türk Sanat* dergisinde çıkan Yavuz Bülent Bâkiler, sonraki yıllarda *Orkun*, *Hisar* ve *Türk Edebiyatı* dergileriyle *Hizmet*, *Zaman* ve *Türkiye* gazetelerinde şiirin yanında güncel konular ve edebiyat sahasındaki yazılarını da yayımlamayı sürdürür. Kalem aldığı manzum veya mensur her türdeki eserinde, millî referanslarda tavizsiz tutumuyla tanınan Bâkiler, *Millî Kültür* ve *Hisar* dergilerindeki yazılarıyla kendini “*Yeni Millî Edebiyat*” akımı içinde gördüğünü belirtir. Bu tarz söylem ve yazım üslubundan dolayı sanatçının, Arif Nihat Asya'nın “millî, destanî, mistik şiirinin takipçilerinden” olduğu kabul edilir (Okay vd., 2010: 170-171). Geleneksel şiirimizin muhteva ve biçim özelliklerini kendi şiir potasında eriterek yeni bir şekilde sunan Yavuz Bülent'in, öncelikle memleket meselelerini işleyen şiirleri dikkat çeker. Eserlerinin Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanına yönelen mısralarında samimi bir sevgi ile yapıcı bir tavır görülür. Yaşayan Türkçe ile rahat ve aydınlık bir üslupla yazdığı şiirlerinde, millî ve manevi değerlere bağlı kaldığı görülmektedir (Banguoğlu vd., 1977: 303). Suniliğin her hâminden uzak duran hatta karşısında yer alan Bâkiler, kimilerine göre yapay kimilerine göre de “Öztürkçe” diye adlandırılan günlük dilden adım adım uzaklaşan/uzaklaştırılan Türkçeyi bir milletin köklerine yapılan en acımasız ve şuursuz (şuurlu!) saldırı olarak kabul eder ve bu düşünceye/düşüncedekilere karşı âdeta savaş açar. Türkçenin anlam derinliklerini iyi bilip ifadedeki zenginliklerini ve inceliklerini sezme/kullanma kabiliyetine sahip olan Bâkiler, yazmanın yanı sıra Türk dili ve edebiyatı hakkında yaptığı televizyon programları, verdiği konferanslar

ile de Türkçeye önemli hizmetlerde bulunur. O, sanat hayatını ve sahasını sadece Türkiye coğrafyası ile sınırlandırmaz. Onun eserlerinde, özelde Anadolu ve Anadolu insanı -istisnai olarak Azerbaycan- genelde ise Adriyatik'ten Çin'e kadar uzanan maziden atıya, ebet-müddet felsefesince var olan tabii bir Türk kültür coğrafyası yer alır. Ayrıca ailesinin içinden geldiği etnisiteden kopmayan sanatçı, Azerbaycan edebiyatı ile ilgili etraflı çalışmalar yapar. Sanatçının Azerbaycan edebiyatı dışında, *Türkistan Türkistan* ve *Üsküp'ten Kosova'ya* adlı gezi/anı türündeki eserleri hacim olarak mahdut olsa da muhteva olarak zengindir. Yazar, doğudan batıya Türk'ün ayak izlerini takip eder, derler ve onları anlamlı bakış ve duyularla bir terkipte birleştirir.

Yavuz Bülent Bâkiler'in *Üsküp'ten Kosova'ya* adlı eserine isim olan şehirlerden ilki Üsküp'tür. Balkan Yarımadası'nın önemli akarsularından olan Vardar Nehri'nin ikiye böldüğü Üsküp, bir yandan bölgenin tanınmış şehirleri olan Kosova/Priştine, Sofya, Selanik, Niş, Belgrad'a giden; diğer yandan Balkanlardan İstanbul'a bağlanan yol güzergâhı üzerinde bulunur. Şehrin merkezî ve stratejik bir yerde kurulmuş olması, canlı bir ticari hayatın yaşanmasında da etkili olur. Murat Hüdavendigâr döneminde Kosova ve bölgedeki önemli birkaç yerleşim yeriyle Osmanlı topraklarına katılan Üsküp, yirminci yüzyılın başına kadar beş asrı geçen bir süreçte Türk/İslam şehri olarak varlığını idame ettirir. Üsküp, Balkanlarda demografik yapısı Türklerin lehine olan ender yerleşim yerlerindedir (İnbaşı, 2012: 377-381). Üsküp, Türk milletinin çadırdan/göçebelikten meskûn ev ve saraylara, kırmızdan rengârenk saray şerbetleri ve kahve tiryakiliğine geçişini simgeleyen en güçlü tanıklarından, kültür ve medeniyet merkezlerindedir. Şehir, Osmanlı/Türk siyasi idaresinden çıkmıştır ama Türk'ün gönül ve kültür ikliminde yaşamaya devam etmektedir. Yahya Kemal, Türk milletinin coğrafyaya ilk gelişinin Hazreti Peygamber'in himmeti, Sultan Murat'ın

gayretiyle gerçekleştiğini annesinden dinlediği “efsanevî” kıssaları zikrederek dile getirir (Ünver, 1980: 121).

Bâkiler'in eserine isim olan şehir/eyaletlerden diğeri Kosova'dır. Osmanlı döneminde vilayet, Yugoslavya döneminde özerk bölge, günümüzde ise bağımsız bir devletin adı olan Kosova, Balkan Yarımadası'nın kuzey-güney istikametinde uzanan, mümbit topraklara sahip geniş bir ovada bulunur. Kosova vilayeti, siyaset literatürüne Balkan komitacıları diye giren malum kişilerin faaliyetleri, Rusya başta olmak üzere dış unsurların kışkırtmaları, bölgedeki bazı güçlü siyasi şahısların isyanlarıyla 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşması ile tamamen Osmanlı egemenliğinden ayrıldığında nüfusun dörtte üçü Müslümanlardan oluşur (Aktepe, 2012: 216-219). Bu oran bölgenin ne denli millî olduğunu gösteren önemli göstergelerden biridir. Ancak, ayrılıkçı grupların son çeyrek asırda Osmanlı/Türk Devleti'nin aleyhine yaptıkları fiilî ve siyasi faaliyetler nedeniyle millî olma vasfı tartışılır hâle gelir. Ömer Seyfettin'in Balkanları ve Balkanlı kimliğini konu edindiği hikâyelerinde söylem, Türk milliyetçilik değerlerinin yükseltilmesi ve karşıt unsurların değersizleştirilmesi üzerine kurulur. Dolayısıyla ilk bakışta da Balkanlı kimliğinin çoğu zaman 'öteki' ve 'düşman' olarak görüldüğü anlaşılır (Demir, 2017: 93). Kosova adı, Osmanlı fütuhatında gurur ve hüznün birlikte yaşandığı istisnai bir yerde durur; Kosova Zaferi ve Sultan Murat Hüdavendigâr'ın şehadeti... Rumeli ve Avrupa'nın Osmanlı fetih ve iskân politikasında ana istikamet olması, önemli şehircilik uygulamalarının ekserisinin bu coğrafyada vücuda getirilmesinde önemli bir etkidir. Çünkü Osmanlı Devleti bu toprakları her hâliyle kendine yurt edinmiş, bazı coğrafyalardaki şehirler gibi sadece yöneten olarak kalmamıştır. Kosova vilayeti, Türkiye'de ilk şehir planlama esaslarını uygulayan vilayetti. İbrahim Temo'nun Manastır'da doğmuş olması bir rastlantı olmadığı gibi İttihat ve Terakki esas kurucularının hepsinin taşralı olması da memleketin içine girdiği yeni bir gelişmenin

belirtisiydi (Mardin, 1994: 64). Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminde önemli yer tutan Enderun Mektebi ve burada eğitilen devşirmeler, devletin en alt kademesinden en seçkin makamlarına kadar mühim yerlerde tarihe geçen hizmetlerde bulunmuşlardır. Özenle yetiştirilen bu müessesedeki insanların çoğu, devletin fütihat politikasıyla da örtüşen koşutlukta, Balkan kökenli milletlerdendir. Osmanlı Devleti'nin son çeyreğinde Balkanlarla ünsiyet bağı olan Mustafa Kemal Atatürk, Enver Paşa, Yahya Kemal, Ömer Seyfettin ve Mehmet Akif gibi siyaset ve edebiyat sahasında güçlü, etkin ve vizyon sahibi zatlar vardır. Şemsettin Sami Arnavut olmanın ötesinde şuurlu bir Türkçü ve Türk milliyetçisidir. Dikkat edilirse bu tartışmada o, Türkçenin sadeliğini, duruluğunu isterken sadece Türkiye'yi değil, bütün bir Türklüğü, Türk dünyasını merkeze almakta ve onlarla "hem-cins" olduğumuzu göz ardı etmemektedir (Topaloğlu, 2017: 236). Şemsettin Sami'nin başta sözlük çalışmaları olmak üzere Türkçeye olan hizmetlerinin yanında Mehmet Akif ve Yahya Kemal'in Türk şiir ve fikir hayatına, Ömer Seyfettin'in Türk hikâye ve fikir hayatına katkıları yadsınamayacak hakikatlerdir.

Türkçeye Fransızcadan geçen kültür sözcüğü, yüksek bir tahsil görmüş, yüksek bir terbiye ile yetişmiş hakiki aydınlarca tezhip; halkın ananelerinden, teamüllerinden, örflerinden, şifahi veya yazılmış edebiyatından, lisanından, musikisinden, dininden, ahlakından, bedii ve iktisadi mahsullerinden bahseden anlamıyla hars (Gökalp, 1976: 96) olarak iki terimle karşılanmıştır. Kültürü, "*inançlar, bilgiler, his ve heyecanlar*" (Güngör, 1995: 15) dan mütevellit maddi olmayan kavramlarla yorumlayan aydınlarla, Yavuz Bülent Bâkiler aynı koşutta düşünür. Bâkiler, önemli mensur eserler de kaleme almasıyla beraber şairliğiyle maruftur. Onun edebî kişiliğinin şekillenmesinde halk şiirinin, halkın kullandığı gündelik hayatın ve dilin; anne, çocuk, sevgili, aşk, ayrılık, yurt sevgisi, fakirlik, cömertlik gibi temaların, hülâsa olarak Ziya Gökalp'in "hars" diye adlandırdığı halk kültürünün, tüm motiflerinin derin etki ve izleri görülür.

Yavuz Bülent Bâkiler hakkında yapılan çalışmaların çoğunluğu onun şiirleri ve şairliği üzerinedir. Mensur eserleriyle, özellikle *Üsküp'ten Kosova'ya* ile ilgili yapılan çalışmalar bazen birkaç cümlelik, eserin içeriğine gönderme şeklinde; *Öte yandan Fatih Köprüsü, Burmalı Cami'i, Kurşunlu Han'ı, Çifte Hamam'ı, Kazancılar Çarşısı, tuğralı çeşmeleri ve gülümseyen kubbeleriyle Üsküp de Müslüman bir şehirdir* (Çetişli, 2010: 40); bazen de onun birkaç eseriyle birlikte ele alınan kısmi çalışmalardan ibarettir (Ergüt, 2015). Yavuz Bülent Bâkiler'in *Üsküp'ten Kosova'ya* adlı eserinin, "Balkanlar ve Türk Kültürü" temasıyla ele alınıp incelenmesi sonucunda şairliğiyle maruf olan sanatçının yazarlıktaki kudretinin de görülmesi ve de işlenen konuya binaen okuyucular nezdinde coğrafyaya bakışta dikkatlerin uyanmasına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

1. Yavuz Bülent Bâkiler'in Türkçe ve Türk Tarihi Tutkusu

7

Yavuz Bülent Bâkiler, geçmişiyile barışık bir tavırla, güncel konuların evveliyatından ayrılamayacağını, köklerinden koparılmış parçalardan bir bütün oluşturulamayacağını bilen ve bu gerçeği bir hayat felsefesi olarak gören münevverlerden biridir. Tarih şuuru onda had safhada olup, tarihin Türk milletine/kültürüne menfi etkisinden çok müspet katkılarının olduğunu savunan ve bunu her platformda dile getiren aksiyoner bir fikir/sanat insanıdır. Sanatçı, Türkçeyi de değişim ve gelişimi doğal akışa bigâne olmayan, makul bir tekâmül seyri gösteren hâliyle algılar ve konjonktürel emrivakilere, kanon akımlara karşı münevver duruşu sergiler.

1976 yılında *Struga Şiir Akşamları* adlı festivale resmî davetli sıfatıyla katılan Bâkiler, sivil bir toplum kuruluşunun özel davetiyle aynı festivale gelen Fazıl Hüsnü Dağlarca ile karşılaştıkları sırada, Yugoslavyalı şair ve gazeteci Hasan Mercan, onlara Türkiye'de şiir festivalleri olup olmadığını sorar. Dağlarca, İstanbul'da halk ozanlarının katılımıyla gerçekleşen "âşık şenlikleri"ni küçümseyerek zikreder. Ayrıca Fuzulî, Nef'î, Usulî, Mahsunî... gibi şairlerin mahlaslarında son ek olarak bulunan Türkçedeki nispet

“İ”lerini kabullenmeme görüşüyle başlayan tartışmada; Bâkiler, aynı ekin yerine kullanılan “-sal/-sel” eklerinin de Türkçe olmadığını ve kullanımının dildeki estetiği zayıflattığını ifade eder. Dağlarca’nın bu tutumuna karşı Bâkiler, Hasan Mercan’a, Türkçenin bir imparatorluk dili olduğunu, tebaası olan milletlerin dilinden sözcük/yapı unsurları aldığı gibi kültürel ve siyasal ilişki içinde olduğu milletlerin dilinden de alımlama yaptığını/yapabileceğini bunun tabii bir durum olduğunu dile getirir. Bâkiler, Türkçenin başka lisanlardan alımlama yaparken, onları orijinal hâliyle değil kendi yapısına dönüştürerek (Türkçeleştirerek) gerçekleştirdiğini, ayrıca eski dil diye Dağlarca’nın küçümsediği Türkçeyi, şehirdeki münevverinden dağdaki çobanına kadar her kesimin zorlanmadan konuşup anlaştığını, “*kitap, akıl, meselâ*” gibi kelimeleri herkesin bildiğini, oysa yeni lisan diye takdim edilen, “*betik, us, örneğin*” gibi kelimelerin herkesçe bilinmediğini, yapay dilin (öztürkçe) herhangi bir tarihî ve kültürel zemininin olmadığını; ifade eder (Bakiler, 2019: 19). Gece karanlığında otelinden uzaklaşıp yolunu kaybeden Bâkiler, o esnada Müslüman bir Arnavut köylüsüne rastlar. Köylünün bildiği birkaç Türkçe kelime ile meramını anlatıp otele dönmeyi başarır. Dille ilgili gündüzki maruz kaldığı soğuk polemikler, gece Arnavut köylüsüyle Türkçe birkaç kelime sayesinde kurduğu sıcak iletişim, zihnini meşgul eder ve iç konuşma hâlinde dille irtibatlı muhakemesini yapmayı sürdürür:

“Yol boyunca yürürken düşünüyordum: Arapça asıllı olmalarına rağmen tamamen Türkçeleşen şu birkaç kelime bile bir Arnavut’la anlaşmamıza yetmişti. Acaba ben ona Allah yerine Tabgaç, peygamber yerine Yalvaç, kitap yerine betik, muhteşem yerine görkemli demiş olsaydım anlaşabilir miydik? Aramızda bir sıcak duygu alışverişi doğabilir miydi?” (Bakiler, 2019: 33)

Arnavut köylüsüyle yaşanan anekdot Balkanlara İslam ve İslami terminolojinin Türklerle/Türkçeyle gittiğini kanıtlamanın yanında; eğer Türkçe tabii akışından çıkarılırsa maddi ve manevi, müşterek birçok değere

sahip olunan bu coğrafyadaki insanlarla iletişimin sağlanamayacağını gösterir. Bâkiler, insanların dili kullanma tercihleriyle zihniyetleri arasındaki bağı, Cemil Meriç'ten yaptığı alıntıyla özetler:

“Argo, kanundan kaçanların dili. Uydurma dil, tarihten kaçanların... Argo, korkunun ördüğü duvar; uydurma dil, şuursuzluğun. Biri günahları gizleyen peçe, öteki irfanı boğan kement... Argo, yaralı bir vicdanın sesi, uydurma dil, hafızasını kaybeden bir neslin. Argo, her ülkenin, uydurma dil, ülkesizlerin!”
(2019: 43-44)

Dağlarca, Türk edebiyatında köklü bir geleneğe sahip olan âşık tarzı halk edebiyatını ve temsilcileri olan saz şairlerini küçümser. Malum olduğu üzere ozan, şaman, kam, baksı gibi İslamiyet öncesi Türk cemiyeti içinde hem sanat icra eden -şiir okuma, saz (kopuz) çalma gibi- hem de dinî/içtimai vasıflar yüklenen bu kişiler, çok saygın bir yere sahiptir. İnsanların nereden geldiklerinden ziyade ne ürettikleri daha dikkate değer bir bakış açısidir. Bâkiler, Dağlarca'nın yaşayan Türkçe ve saz şairleriyle alakalı menfi duyduğu rahatsızlığı sitemle Hasan Mercan'a anlattıktan sonra kendini Struga sokaklarına atar. Bir anda gördüğü, duyduğu ve hissettikleriyle yoğun duygular içine girer: *“Struga sokaklarında dolaşırken, kulağıma zaman zaman, Türkçe konuşmalar geliyor. Güzelim Rumeli şivesi, içimi ürpertilerle dolduruyor. Rumeli Türkleri ne güzel, ne ince, ne musikî yüklü bir dille konuşuyorlar”* (Bakiler, 2019: 23).

Balkanlardaki Osmanlı fütühatı ve iskân politikası birçok bilim ve fikir insanınca değişik şekillerde yorumlanırken ekserisinin kullandığı bazı sembolik/ütopik yaklaşımlar da gözden kaçmaz. Tuna, kimilerine göre bir Kızıl Elma ülküsünün muştusu, kimilerine göre akıncı cetleri sevgiyle kucaklayan nazlı sevgili, kimilerine göre hasretin acı lokması, kimilerine göre kalpteki küllenmeyen ateş... Bâkiler, Tuna'ya cetlerinin baktığı gözle, hissettiği kalple, bitip tükenmeyen bir aşkla bakar. Tuna ile Balkanlardaki Türk tarihi arasında biraz gerçek, biraz mecaz ve biraz da hayalî kaderdaşlık

bağı kurar ve ona göre artık şanlı mazideki, sularında akıncı beylerinin abdest aldığı, kıyılarında Kızıl Elma ülküsü uğruna ser veren, can veren, guruba doğru suyun akışına inat atlarıyla dörtnala koşularına eşlik eden alperenlerin olduğu, mavi sularıyla gürül gürül akan Tuna yoktur. Artık Tuna, Türk'ün Balkanlardaki bahtsızlığı gibi yorgun, bulanık, dağınık, kararmış, pervasız eski neşesini kaybetmiş ve âdeta öğüre öğüre akmaktadır. Tuna'nın hâli ne olursa olsun, Bâkiler'in zihninde Arif Nihat Asya'nın;

*“Orda evlek evlek havuzların var,
Burda boynu bükkük öksüzlerin var.
Ey Tuna! Ey Tuna; susuzların var.
Suyundan içem de kanam der ağlar.*

Gider Mustafa Paşa'm 'Tunam!' der ağlar.” (Bakiler, 2019: 24) mısraları ile;

*“Aral dedi, Musul dedi,
Kırım Kerkük nasıl dedi,
Anlat usul usul dedi,
Tuna yandı ben ağladım.*

*Dert yığılmıştı özüne,
Türk tütüyordu gözüne,
Sürdüm yüzümü yüzüne,*

Tuna yandı ben ağladım” (Taşyürek, 1976: 44).

Hayati Vasfi Taşyürek gibi birçok şairin onun için yazdığı şiirler, marşlar, ağıtlar sıralanır. Tuna, unutulmayan unutulmayacak olan Türk'ün şanlı mazisiyle makûs talihinin kesiştiği yerde durur. Bâkiler, milletin şanlı mazisine de bazen yaşadığı kâbus gibi talihine de sahip çıkar; köksüzlükten ve tarihi kesitlere ayırıp bazısını sahiplenip bazısına da sırt çeviren reddiyeciler gibi bir tavır göstermez, geçmişle barışık olmayı yeğler.

2. Balkanlarda Türk Kültürünün İzleri ve Türk Algısı

Hemen her adımda taşına toprağına Türk izlerinin nakşedildiğı Balkanlar, Bâkiler'in gezisi esnasında yeni hikâyelere, yaşanmışlıklara, çoğu gurur vesilesi olan söylemlere harmanlık eder. Sanatçı bir akşam vakti biraz yürümek, ferahlamak amacıyla otelinden uzaklaşır ve o esnada Müslüman bir Arnavut köylüsüne rastlar. Köylü, Türk/İslam terminolojisine ait bildiğı birkaç sözcükle yazarla iletişim kurar; bilhassa “*Muhteşem Osmanlı*” diyerek ecdadı över, Bâkiler buna hem sevinir hem gururlanır. Yaşadığı bu güzel anısını ertesi gün Balkan Türklerine anlatan Bâkiler, onların dilinden coğrafyadaki Türk algısını şu örnekle nakleder:

“Burada tarihi biraz bilen ve İslam ruhu içinde bulunan Arnavutlar, Türkleri çok severler. Türk kelimesi bir yerde onlar için doğruluk, dürüstlük, yiğitlik, efendilik, hak bilirlilik, halk severlik anlamına gelir. Hatta o kadar ki bazı Arnavutlar kendi aralarında bile yemin ederlerken, doğru söylemiyorsam Türk olmayayım, diyerek birbirlerini inandırmaya çalışırlar” (2019: 33-34).

Avrupalı zihninde Müslüman denilince akla gelen ilk milletin Türk olduğu herkesin malumudur; Türk olmayan millet veya topluluklardan herhangi bir ferdin İslam dinini seçerek Müslüman olmasına “Türk Oldu” dendiğı gibi. Balkanlarda Türklüğün bir üst kültür olarak algılandığını söylemek mümkündür. “*Şehirlerde ve köylerde, Türklerle uzun yüzyıllar beraber yaşama, Osmanlı devletinin kanun ve altyapı kurumlarının etkisi ve nihayet Osmanlı yüksek kültürünün bir prestij-kültür olarak taklidi, Balkan yerli halkı arasında kültürleşmenin başlıca yollarını oluşturmuştur.*” (İnalçık, 2016:21). Cemil Meriç, *medeniyet îmâ diliyle konuşur*, der. Bu coğrafyada yaşananları herhangi bir şerhe ihtiyaç duyulmaksızın, kalden hâle tahvil edip, dillerin değil suretlerin göze ve gönle hitap ettiği söylenebilir. Balkanlarda siyasi

konjonktür değişse de Müslüman/Türk topluluklar arasındaki fert ve cemiyet ilişkileri orijinini kaybetmeden devam ettirilmektedir. *“Başları örtülü nur yüzlü Türk kadınları bereli takkeli erkeklerin yanında veya birkaç adım arkasında yürüyorlar. Onları bir eski caminin, bir küçük mescidin, bir kubbeli hamamın yanında-yöresinde gördükçe, kendimi bir Anadolu şehrinde sanıyorum”* (Bakiler, 2019: 23). Fikret’in, *vatanım ruy-ı zemin, milletim nev-i beşer*, mısraında dile getirdiği evrenselliğin bir realiteden çok şahsi arzusunun tezahürü veya başka bir ifade ile millî olanlara karşı öne sürülen reddiyeciliğin başka bir boyutu olduğunu Balkanlar örneğinde gözlemlemek mümkündür. Bu coğrafyada muhtelif milletler, topluluklar yaşasa da ortak bir kültürden, evrensellikten bahsetmek söz konusu olmayıp, bir siyasi şemsiye altında, her bir unsur kendi değerlerini diğerlerine karıştırmadan yaşamayı sürdürür.

Yavuz Bülent Bâkiler, Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî temsilcilerinin Balkan Türklüğüne karşı lakayt davranışına karşı müteessir olup eski bir bakan ve yazar olan Fahri Kaya’ya mahcubiyetini belli etmekten çekinip onun da yeis içinde olacağını tahayyül ederken tam aksi bir cümle ile irkilir; *“bir milletin hayatında on yıl beklemek nedir ki? Allah’ın günü çok, bekleriz. Biz bu topraklarda beş yüz yıldan beri bekliyoruz!..”* (Bakiler, 2019: 36)

Yahya Kemal’in;

“Derler; insanda derin bir yaradır köksüzlük;

Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.

Gezdim o yaşta dağları, hülyam içinde lal...

Aldım Rakofça kırlarının hür havasını,

Duydum akıncı cetlerimin ihtirasını

Her yaz, şimale doğru, asırlarca, bir koşu...” (1974: 14), mısralarında dile getirdiği bir öksüzlük, hüzün, yalnızlık, çaresizlik gibi menfi duygu ve terennümler coğrafyanın insanlarında nadiren rastlanan hâllerdendir;

çünkü kendileri de birer evlâd-ı fatihân olduğundan mazinin şeref ve gururu onları geleceğe umut ve güvenle taşımaya kâfi görünmektedir. Ancak Fahri Kaya'nın kendinden emin bekleyişine mukabil Kosova'da Murat Hüdavendigâr türbesini ziyaret için Priştine'den geldiğini söyleyen yaşlıca bir Türk kadın; *"Büyük padişahı. Mübarekte, tam yedi evliya kudreti vardı. Biz burada onun yetimliyiz!"* diyerek erkeklerin dik durma adına belli etmedikleri acılarını, ıstıraplarını bir anda söyleyivermektedir. Balkanlarda sadece Türklük değil coğrafyanın diğer sakinleri de ecdadın bıraktığı şanlı geçmişi ve insani mirası takdir etmekte olup âdeta Sezar'ın hakkını Sezar'a teslim etmektedir. Yugoslav kökenli Makedon bir tiyatro sanatçısı Türk arkadaşlarından öğrendiği temiz Türkçesiyle Bâkiler'e, Hitler'in girdiği Avrupa ülkelerinde sadece beş yıl kalabildiğini, Türklerin ise beş yüz elli yıl kaldığını gerekçeleriyle birlikte şöyle izah eder:

"-Hitler'in işgal ettiği Balkan topraklarında kaç yıl kaldığını kesin olarak ben de bilmiyorum. Şurası bir gerçek ki büyük diktatör bu topraklarda topu topu beş yıl kalamadı. Hâlbuki Türkler aynı topraklarda beş yüz elli yıl hüküm sürdüler. Bu çok önemli. Çünkü Türkler, zulüm yapmadılar. İnsanca bir düzen kurdular. Aldıklarından daha çok verdiler. Hiçbir devlet, hiçbir idare, zulme dayanarak beş yüz elli yıl ayakta duramaz. Osmanlı İmparatorluğu kuvvetli olduğu ve duruma tamamen hâkim bulunduğu asırlarda, her gün sadece bir Sırp, bir Bulgar, bir Yunan ailesini ortadan kaldırmış olsa idi, bugün bu topraklarda biz olmazdık. Osmanlı İmparatorluğu bu yola girmede. Siz, böyle medenî bir millete mensup olduğunuz için ne kadar öğünseniz hakkınızdır. Biz de bu topraklarda, sizin milletinizle beş yüz elli yıl bir arada yaşamaktan üzgün değiliz!" (Bakiler, 2019: 37)

Bâkiler, her adım ve her noktada tarihten temayüz eden güçlü Türk kültürü etkisi ve hafızası karşısında şaşkın ve bir o kadar da kendini gururlu hisseder. Türk'ün hâkim güç olarak yüzyıllarca bulunduğu coğrafyadan ayrılmış olsa da hâlâ adının silinmediğini, gölgesinin gerçeğinden büyük

anlamlar ifade ettiğini müşahede eder. Yazar, milletine olan bu bakışın herkesin üzerine bir mesuliyet yüklediğini sık sık dile getirir.

3. Balkanlar'da Türk Şehirler/Mekânlar

Evliya Çelebi, Üsküp'ten istisnai konumuyla Balkanların sürekli güzelleşen şehri diye bahseder (2010: 765). Beş yüz yirmi üç yıl Osmanlı idaresinde kalan Üsküp, sayısız mimari yapısı ve kültürel mirasıyla Balkanlardaki kadim bir Türk şehridir.

Muhit ile sanatçı münasebeti bilinen bir realitedir; ancak kimi sanatçıların duygu ve düşüncelerinin tekâmülünde hatta sanat yaşamlarının tamamında, bünyesinde çıktıkları şehirlerin/bölgelerin etkisi diğer faktörlerden daha baskındır. Ege sahilleri-Halikarnas Balıkçısı, Çukurova-Yaşar Kemal ve Yahya Kemal-İstanbul/Üsküp... sanatçı ve yer adlarının özdeşleştiği gibi. Yavuz Bülent Bâkiler'in, *Üsküp'ten Kosova'ya* eserinin hemen her satırında Yahya Kemal ile bilinçaltından gelen bir empati yaşadığı intibai hasıl olur. Kalbindeki Üsküp sevgisi zamanla bir tutkuya evrilen Yahya Kemal, *Kaybolan Şehir* şiirinin dizelerinde bunu şöyle izah eder:

"Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene

Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene!" (Beyatlı, 1974: 78)

Birçok Türk gibi Yavuz Bülent Bâkiler de Yahya Kemal'in, *"Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene"* mısraında anlam bulan fiziki ayrılığın manevi bir sekteye uğramadığı ve hâlâ kalplerin birlikte attığı duygu yoğunluğu ve hayaliyle Üsküp'e girer, ama sukutuhayale uğrar:

*"Sonra düşündüm ki benim aradığım, benim görmek istediğim
Osmanlı devri Türkiye'sinin Üsküp şehridir. Halbuki şimdi karşımda
Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti olan Skopi vardır. Acaba
Türkler, Üsküp'ün bir başka semtinde mi oturmaktadırlar?"*

Şehri, ortasından ikiye bölen meşhur Vardar Nehri'nin kıyısına, yürüyerek gittim. Karşıma birdenbire, muhteşem Fatih Köprüsü çıktı. Nehri heybetle kucaklayan Fatih Köprüsü, beni yalnızlığımdan çekip aldı. İçime bir dost yüzünün sıcaklığı yayıldı. Çünkü köprü, bütün kesme taşlarıyla, bütün kemerleriyle, bütün gözleriyle ve bütün heybetli duruşuyla özbeöz Türkçe konuşuyordu. Vardar Nehri, Vardar Ovası'nda sessizce akıyordu" (Bakiler, 2019: 58).

Yavuz Bülent Bâkiler, kendi kültürüne dair kulağıyla arayıp bulamadığı canlı insan sesini, gönül kulağıyla, hisleriyle, cansız objelerin sessiz terennümünde duymayı arzular. Yazar, adım attığı tarihî mekânları gören gözüyle değil gönül gözüyle görmek ister; çünkü hakikat onu üzer, gerer ve istemsizce yönünü mazideki mutlu, gururlu günlere döndürür. Yazarın, çehresiyle ruhuyla bizim olmuş dediği Üsküp, metrekareye en fazla tarihî eser düşen bir Balkan şehridir. Yazar, her bir tarihî eseri birçok yönüyle tanıtırken her defasında duygularını katmayı ihmal etmez: *"Yorgun sokaklarda zaman zaman karşımıza çıkan eski Türk evleri, Rumeli türkülerine benziyordu: Şirin, sıcak, yalnız ve hüznün yüklü. Eski Türk evleri, genellikle Anadolu'da olduğu gibi yüksek duvarlarla çevrili"* (Bakiler, 2019: 50).

16. ve 17. yüzyıldan hâlihazıra gelinceye dek cami/mescit, medrese, darüşşifa, imaret, çeşme/sebil, tekke, hamam, han/kervansaray, köprü, türbe... gibi Üsküp'teki mimari yapılar hakkında verilen sayılar kaynaktan kaynağa değişkenlik gösterse de birbirine yakındır. Yazar, bu yapılarda ayakta kalanları, hikâyesine ulaştıklarını hatta izini tespit edebildiklerini küçücük bir bilgi de olsa eserinde zikretmeyi yeğler. Eserlerin mimari vasıfları ve fiziki görünümüleriyle birlikte manevi olarak hissettiği her şeyi, Anadolu'daki -bilhassa çocukluk dönemini geçirdiği Sivas'tan- benzerleriyle bağlantılı olarak edebî bir üslûp içinde verir:

“Ama itiraf etmeliyim ki beni Yugoslavya’da en çok şaşkınlığa düşüren şey, bazı tekkelerimizin hâlâ açık tutulması oldu. Evliya Çelebi, Üsküp’te 20 tekke olduğunu yazıyor. Üsküplü Sami Asım’ın notlarından da, 15 kadar tekkenin faaliyette olduğu anlaşılıyor: Mevlevî, Rufaî, Kadirî, Halvetî, Celvetî, Sinanî tekkeleri, uzun asırlar, Üsküp Türk Cemaatini renklendiren kültür kaynakları olmuşlar” (Bakiler, 2019: 81).

Tekke ziyaretleri sırasında yardımcı hizmetli olarak çalışan genç ve dilsiz bir adamın saygılı yürüyüşü, gözlerini yerden kaldırmadan ve özellikle sırtını kibleye dönmek için namazgâhtan hep arka arkaya çıkışı, yazarın dilinden gayriihtiyari; *“Üsküp’te yaşayan bir büyük Anadolu gördüm”* (Bakiler, 2019: 83) cümlesinin dökülmesine neden olur.

Kalkandelen’e bir Anadolu şehrine girer gibi girdiğini, camileriyle, hamamlarıyla, kervansaraylarıyla, çeşmeleriyle, tipik evleriyle bakımsız ve dağınık mezarlığıyla tam bir Anadolu şehrinde karşılaşabileceği manzarayla karşılaştığını beyan eden Bâkiler, Balkanlardaki ata yadigârı eserleri ziyaret etmeyi üzerine yüklenmiş bir borç hassasiyeti ile tek tek yerine getirir:

“Kalkandelen’de 1833 yılında Abdurrahman Paşa tarafından yaptırılan Alaca Câmii, sadece iç duvarları değil, dış duvarları da solmayan, dökülmeyen boyalarla nakış nakış işlenmiş, bir karış olsun boş yer bırakılmamıştı. Alaca Câmii, sürmeli, kınalı, yaşmaklı gelinler gibi pırıl pırıldı. Söylenildiğine göre, caminin boyaları için tam elli beş bin yumurta akı kullanılmış. Ve caminin son cemaat yerindeki iç kubbelerine, İstanbul camilerinin renkli resimleri ustalıkla yapılmış” (Bakiler, 2019: 51).

Mezarlıklar ise bir beldenin en gerçekçi göstergesi ve sakinlerinin yaşam aynası niteliği gibidir. Beldenin mamur veya harap oluşuyla sakinlerinin mesrur veya mahzun oluşu arasında kuvvetli bir bağ vardır. Yaşanmış veya yaşanmakta olan kültür ve medeniyetin izlerine ulaşmak için

de mezarlıkları iyi müşahede edebilecek göze sahip olmak mühim bir meziyettir. Türk'ün ebediyet duygusuna müşahit görüp, rengârenk hatlarla taşlarını süsleyip en kıraç arazide dahi seçkin ağaçlarla yeşillendirdiği mezarlıklar, arza vurulan kültür mühürleri gibidir. Yahya Kemal, mezarlıkların Türk kültürünü anlama ve algılamada çok önemli bir yere sahip olduğunu vurgular:

“Mazi yoktur, bir imtidat var. Devamlılığı koruyabilelim. Kesilmiyelim. Kesilirse biz olmayız. Bugün, yarın mazi olacak, istikbal de, öyle. Ben maziyi sevmiyorum, güzelliklerini seviyorum.

— Milliyetini idrak eden millet, ölüleri ile birlikte yaşar.

— Türkler ikametgâhtan ziyade mezara ehemmiyet vermiş. Ecdad tercümei halleri yok, yattığı yer mühim.

— Bizim vatanımız her vatan gibi feth edilmiş. Feth edilince Türkleştirmek için mezarları esaslandırmış. Bu mezarlarla vatanımızı Müslüman etmişiz. Onun için mezara ehemmiyet vermişiz. Ecdadımızdan birçokları için nerede oturur demeyiz de, nerede gömülü olduğunu yazarız.

Biz ölülerimizle yaşıyoruz” (Ünver, 1980: 58).

Beyatlı gibi Bâkiler de gezdiği Balkanlarda Türk kültürünün izini sürmek ve bulduklarını, Anadolu Türklüğü ile ilişkilendirmek için mezarlıkları ziyaret eder. Gördükleri karşısında aradığını bulmanın sevinç ve şaşkınlığıyla, hüznü birlikte yaşar ve önceden yazmış olduğu mısraları terennüm eder:

“Hayret! Kalkandelen Türk mezarlığı, Anadolu mezarlıklarına ne kadar çok benziyor. Kavuklu, sarıklı, fesli eski mezar taşlarıyla yeni mezarlar yan yana. Mezarlık, bakımsız, çıplak ve dağınık. Devrilen, parçalanın, oyulan, yan yatan iri kaya parçaları.

Ey isimsiz mezarlar, taşsız mezarlar

Taşları yazısız mezarlar!

Eğilsem üstünüze bir söğüt dalı gibi

Ağlasam duyarsınız beni sabaha kadar!" (Bakiler, 2019: 51).

Balkanların fethinden itibaren İslam'ı tanıma ve kabul etme sürecinde Türk kültür literatürüne "*Horasan Erenleri*" başta olmak üzere değişik isim ve sıfatlarla girmiş tasavvuf meşayihinin, tabiiyelerinin, coğrafyadaki etki ve katkısı bilinenden daha büyük bir mahiyete sahiptir. Bu tasavvuf grubunun öncüleriyse, başta yeniçeriler olmak üzere, coğrafyadaki Müslüman halkın da teveccühüne mazhar olmuş Bektaşiliktir. Kalkandelen'deki Harabati Baba Tekkesi, Osmanlı devrinde, Yugoslavya'da yapılan 400 tekleden biridir. Aşağı yukarı 500 yıllık tarihi olan bir Bektaşi ocağıdır. Tekke, uzun süre Yugoslavya'daki siyasi sebeplerden dolayı dervişlerin evlerine çekilmesiyle boş kalmıştır. Yok olmakla yüz yüze gelen Kalkandelen Belediyesi duruma el atmış ve tekkeyi aslına uygun bir şekilde restore ettirerek hayata döndürmüştür ama tekke olarak değil, turistik otel-lokanta, eğlence merkezi (kumarhane gibi) şeklinde. Tekkenin, restore edilerek turizmin hizmetine sunulması hedeflendiği için orijinal hâline sadık kalınmaya çalışılmış; asıl binanın yanında yer alan ve zamanında mescit olarak kullanılan binada hat sanatının tüm inceliklerini ve güzelliklerini gözler önüne sererek yazılmış ayet-i kerimeler, tekkenin kitabesi, şadırvandaki mermerlere ölümsüzlük katan desenler, işlemler... Bâkiler, tekkenin yaşlı Makedonyalı bekçisinin eski günlere dair anılarını şu cümlelerle aktarır:

"...Çocukluğumda, tekke içinde dervişler ne yapıyorlar, diye merak ederdik. Şu bahçe duvarlarına gizlice tırmanır onları gözetlerdik. Dervişler, genellikle bu şadırvanın başında toplu olarak oturur ve hep bir ağızdan: HUUU! Hayyy Hak! Allah! diyerek zikrederlerdi. Sonra yine burada namaz kılarlardı. Bu şadırvanın etrafı, dervişlerin yazlık namazgâhları idi. Kış gelince de şu karşıdaki mescidde namaza dururlardı..." (2019: 39-40)

Yazar, somut ve somut olmayan kültür miraslarının varlığıyla şaşkınlığını, sevinç ve heyecanını yaşarken yokluğuyla ise yaşanılanların birer acı rüyayı andırdığını, kalanların da göze hitap eden estetikten ibaret olduğunu ancak Müslümanlık ve Türklük ruhunun, çoktan Şar Dağları'na doğru kanat çırparak uçtuğunu dile getirir.

4. Balkanların Karanlık Geçmişi ve Türk Olmayan Unsurlardaki Olumsuz Türk Algısı

Şan, şeref ve ihtişam gibi güzide sıfatlarla anılan Balkanlardaki Türk tarihi, son iki yüzyılda madalyonun tersi bir seyir gösterir. Bu durum sadece Türkler için değil, coğrafyadaki diğer ulusların birbirleriyle münasebetlerinde, siyasi ve içtimai yaşamışlıklarında da hafızalarda silinmeyecek derecede ağır felaketlere konu olması bakımından benzerlikler arz eder. Yaptıkları zulümlerden dolayı ülkelerin adının “zalim Makedonya”, “kanlı Makedonya”, “pis Makedonya” ve “vahşi Makedonya” gibi menfi sıfatlarla anılmasına sebep olan ve siyasi tarih literatürüne “Balkan Komiteçileri” diye geçen kanunsuz/kuralsız eşkıya ve çapulcuların yaptıkları edebî metinlere de konu olmuştur.

“Benden de heyhat! Hele burada, bu pis ve vahşi yerde, bu zalim Makedonya'da huzurlu çalışmak mümkün değil. Ah bu kanlı Makedonya!..” (Ömer Seyfettin, 2009: 12)

“O vakit bazı geceler, minimini evimizde, doğacak çocuğumuz yanımızda oynarken, emek ve namusumuzdan emin, ansızın Makedonya'yı, bu yamyamlar memleketini hatırlayacağız. Gözümüzün önüne pis ve dar sokaklar, sefil ve çıplak adamlar... Kanlarla lekelenmiş nihayetsiz karlar, kara, iğrenç ve keskin baltalar, sonra siyah, müthiş Balkanlar, Pirin... gelecek! Tüylerimiz ürperecek, sen yine böyle benim kucığıma kapanacaksın. Bu pis ve müthiş

Makedonya'nın kâbuslarını öpücüklerimle senin gözlerinden sileceğim..." (Ömer Seyfettin, 2009: 16)

Balkanlardaki tarihî gidişatın Türklerin aleyhine dönmesi, anarşi ve kargaşanın artmasında coğrafyanın sakinleri kadar, bölge üzerinde siyasi ve iktisadi emelleri olan Rusya ile Avusturya Macaristan imparatorluklarının politikaları da etkilidir. Bu iki devlet, çoğu zaman bölgedeki ulusların, kendi aralarındaki husumetleri bir kenara bırakıp asıl düşmana yani Türk'e yönlendirilmesinde kilit rol üstlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları veya siyasi otoritesini kaybetmesi sonucunda, malum güçler tarafından Türklere karşı, çoğu sistemli ve toplu bir şekilde, saldırı, sindirme, kovalama ve yok etme hareketi başlatılmıştır. Yapılanları, "Ölüm ve Sürgün" adlı eserinde üçüncü bir göz olarak Justin McCarthy şöyle aktarır:

"Edirne'deki Konsolos Calvert'in 19 Kasım 1878'de Büyük Elçi Layard'a yazdıkları: Günlerce aylarca devam eden bir süreç sonunda evleri sürüleri ve diğer malları gasp edilmiş olan Müslüman köylüler, çoğu zaman ahırlarda, bahçelerdeki helalarda ve mezbele içinde yaşamaya zorlanmış olduklarından, artık dilenci seviyesine düşürüldüler. Bu insanlar gittikçe tekrarlanan daha şiddetli yöntemlerle, hatta bazen işkenceye maruz bırakılarak talan edilmekteler. Yakın zamanda Hıdırca ve Türkmenler'de görüldüğü gibi, derilerine sıcak demir bastırılıyor veya Küstük'te bir Rus-Bulgar jandarma erinin yaptığı gibi ölüm seviyesinde dayığa maruz bırakılıyorlar. Bulgarların satır, bıçak ve sopaları her yerde sürekli kullanılmakta. Hıristiyanların, her Türk kadın ve kızına canının istediği şekilde tecavüz etmesinin serbest olduğu biliniyor ve Hıristiyanlar da ellerine geçen bu fırsattan sonuna dek yararlanıyorlar. Bir Rus garnizonunun bulunduğu Slimniya'da vahşete uğrayan mağdurların, örneğin yakın zamanda gayda müziği eşliğinde sokaklarda yürütülerek aşağılanması ve alaya alınması bütün bunlara

tuz biber ekti. Yurtlarından edilmiş ve şimdi de köle haline getirilmiş olan Türk mülteciler, Souflar'da geçenlerde başlayan ve halen devam eden olayda görüldüğü üzere, kırbaçlı bekçilerin gözetiminde, yeni Bulgar efendileri için tuğla imalatında çalıştırılmaktalar. Şimdiye kadar Türklere karşı işlenen suçlardan dolayı, ne bir Hıristiyan cezalandırıldı ne de bir Bulgar hapse atıldı. Suçlulara dokunulmadan gelişen bu olaylar karşısında, Rus otoritelerin haksızlıklara ilgisiz kalmasını, suça iştirak şeklinde tanımlamak adaletsizlik sayılmaz.” (2014: 81-82)

Yavuz Bülent Bâkiler, 11 yaşlarında bir Türk çocuğunun, Arnavutları kastederek “bizi sevmiyorlar”, “bizi öldürecekler” sözleriyle muhatap olduktan sonra Makedonya’da yaşananların mahiyetini, Türk asıllı yazar ve şairlere sorar. Onların açıklamaları ise şöyledir:

21

“Duyduklarınız, dinledikleriniz maalesef doğru. Yalnız, bir genelleme yapmak yanlış olur. Yani bütün Arnavutlar, burada bize düşman değil. Türk’e düşman olanlar, umumiyetle Marksist veya Ateist Arnavutlardır. Onları da Avrupa devletleri tahrik ediyor. Müslüman Arnavutlar arasında, düne kadar bize düşman olan yoktu. Fakat, Arap ülkelerinde dinî eğitim gören Arnavutlar buraya Türk düşmanı olarak dönüyorlar.” (2019: 202)

Üsküp’teki Türkler, bazı Arnavut yazarlar tarafından yapılan Türk düşmanlığının, ders kitaplarına kadar girdiğinden bahsetmektedir. Kitaplarda Türkler hakkındaki menfi düşüncelerden bazıları ise şöyledir: Anton Zako Çayokî adlı Arnavut bir yazarın kitabının 8. cildinde; “Allah’ım! Sana şükürler olsun. Bu dünyada, bize nice nimetler verdin. Domuzu bile yarattın. Fakat bu Türk’ü niçin yarattın?”, 4. sınıfta ders kitabı olarak okutulan *Tarihimizi Tanıyalım* adlı bir kitapta; “Avrupa bilsin ki, Türklerin bu topraklarda yeri yoktur!”, aynı kitabın başka sayfasında; “Ben artık ihtiyarım! Senin gibi

genç olsaydım, Osmanlı Sultanının kanını içerdim." (Bakiler, 2019: 202) gibi ifadeler mevcuttur. Tarihin hemen her döneminde Müslümanlara karşı en ihtiraslı, en sert tutum içinde olup "Büyük Sırbistan" kurma gibi siyasi emellere sahip olan Sırpların, Türk düşmanlığı anlaşılabilir bir durum iken; yüzyıllarca bu coğrafyada, "gelin sancak altına; yüz açartmaya; din ü vatan uğruna; ateşe ve cenge; bakmayınız geriye; durun aslanlar gibi" (Atay, 2020: 39) bir sancak altında aynı iman ve aidiyet duygusuyla tek gaye uğruna birlikte saf tuttuğumuz dost ve kardeş Müslüman Arnavutların düşmanca tavri gerçekten garip ve anlaşılabilir bir hâldir. Sırpların, Yunanlıların, Bulgarların hatta çoğunluğu Müslüman olan Arnavutların bu denli Türk düşmanlığıyla dolup pervasızca hareket etmelerinin arkasındaki gizli güç aslında tektir: Hıristiyan Batı. Müslüman katliamlarına Osmanlı hâkimiyeti altında başlayıp Bosna-Srebrenitsa'da devam eden Sırpların; Selanik'te yaptıklarını bizzat itiraf eden Yunanlıların Balkanlarda yapılan Müslüman/Türk soykırımına inanmazlar. Çünkü Batı'nın gözünde Müslüman denince sadece Türkler bilinir, öyle kabul edilir; Türklerse İstanbul'u fetheden, Doğu Roma hâkimiyetini sona erdiren, Ortodoksluğun/Hristiyanlığın ebedî düşmanı... (Halaçoğlu, 2021). Osmanlı Devleti'nin, dış güçlerle birçok cephede savaş hâlindeyken, evveliyatı en az otuz sene öncesine dayanan Ermeni olaylarını, alayışlarını kargaşa ve zulümlerini bertaraf etme ve devletin iç güvenliğini temin amacıyla sınırlar dâhilinde çıkardığı "Tehcir" yasası ve yaşananları "soykırım" olarak kabul eden Batı, tarihin her sayfasında olduğu gibi yine ikiyüzlü davranmıştır.

Sonuç

İran'da, Gazneliler'den Selçuklu ve Safevîler'e; Orta Doğu'da, Tolunoğulları'ndan Akşitler'e, Memlûklar'dan Osmanlılara; Hindistan ve Afganistan'da Gazneliler, Babürlüler vd. on birinci yüzyıldan yirminci yüzyılın başlarına kadar Türkler uzun yıllar hâkim güç olarak yer almıştır.

Ancak bu coğrafyalarda demografik yapı her zaman Türklerin aleyhine olan bir durum arz ettiğinden yapılan onca hizmet ve bırakılan eserlere rağmen zikredilen coğrafyaların beşerî yapısının özüne nüfuz edecek güce erişilememiş ve nihayetinde siyasi otoritenin değişmesiyle çoğu şey aslına rücu etmiştir. Oysa Rumeli'de/Balkanlarda tersi bir realite olmuş ve netice görülmüştür. Coğrafyadaki Türk hâkimiyetinin bitmesinin üstünden bir asır geçmiş, şartlar Türk kültür ve medeniyetinin aleyhine değişmiş; ama hiçbir şey maziye dair Türk'ün/Türk kültürünün varlığını yok edememiştir. Çünkü bir kıtada askerle değil, köklü bir kültür ve medeniyete sahip bir ulusun fertleriyle kalınabileceği büyük bir hakikattir. Osmanlı/Türk yönetiminin ilk ve en önemli istikametlerinden olan Balkanlar ve Doğu Avrupa uzun yıllar devlete karşı herhangi bir menfi nümayişe ve isyana kalkışmamıştır. Bunun temelinde Türk'ün adaleti, hoşgörüsü, insan sevgisi, insan hak ve özgürlüklerine olan riayeti, insana insanca bakışı vardır. Bu müspet bakış, bölgenin yerli halkının Osmanlı Devleti'nin fütuhat emeli ve iskân politikası gereği, coğrafyaya başta Anadolu'dan olmak üzere vatan toprağının değişik yerlerinden nakledilen evlâd-ı fatihânı hoşgörüsüyle ve herhangi bir olumsuz tepki göstermeden karşılmasına temel oluşturmuştur.

Yavuz Bülent Bâkiler, coğrafyadaki yüzyılları aşan hoşgörü ikliminde filizlenip kök salan ağaçların varlığını görme şaşkınlığı ve meyvesini alma mutluluğunu yaşar. Ecdadının mirasına merak, hayret, sevgi ve şefkatle bakarken Anadolu toprağında olan özdeşleriyle, iltisaklı yorumlar ve değerlendirmeler yapar. Özellikle somut olmayan kültür mirasına ait *Fatmacıkla Yusufçuk*, *Vardar Ovası*, *Estergon Kalesi*, *Göçmen Kızı* gibi masal, türkü, ninni, ağıt, destan, marş vb. ürünlerle ilgili bu değerlendirmelerde Anadolu'dakilerle Balkanlardakiler arasında yöresel ağızlara özgü fonetik unsurlar ve mekân adları değişiklikleri dışında fark olmadığı, metinlerin yapı ve muhteva yönüyle aslını koruduğu tespitlerinde bulunur. Güncel sosyal yaşamda kız isteme verme, nişan, düğün (düğünlerde çalınan davul

zurna enstrümanları); giyim kuşamdaki şekiller hatta renk tercihleri; yemek ve mutfak kültürü; ferdî ve içtimai adabımuâşeret kurallarına kadar geniş yelpazeli halk bilim unsurlarının Türk Müslümanlığı (Türk Halk İnançları) diye de adlandırılan İslami usul ana izleği üzerine inşa edildiği de eserde görülen diğer müşahedelerdir. Balkanlardaki Türk halk inançlarında ağaçlara bez bağlama, akraba evliliklerine şiddetle karşı çıkma gibi İslamiyet öncesi Şamanist unsurlara da rastlanır; bunun en önemli sebepleri arasında ise coğrafyada Osmanlı öncesi Müslümanlığı tanımayan Türklerin varlığıyla (Pomaklar, Peçenekler, Bulgarlar...) beraber, Anadolu'daki Alevi/Bektaşî geleneği İslami yorumuna sahip Türklerin bulunmasıdır.

Bâkiler'in eserinde Balkanlardaki Türklük kültürüne muarız iki durumdan da söz edilir; birincisi Osmanlı dönemine muhalif, özellikle komünizm felsefesine sahip, fertlerin toplum içindeki tutum ve davranışları; diğeri ise emperyalistlerin himayesinde varlığını idame ettiren Müslüman devletlere (çoğunlukla Orta Doğu'daki Arap ülkeler), bilhassa dinî ilim tahsil etmek üzere gidenlerin oralardaki "Osmanlı/Türkler İslam'dan çıktı" propagandasına kapılarak kendi ülkelerine döndüklerinde bu tür düşünce/söylemlere tevessül etmeleri olarak müşahede edilir.

Bâkiler, Balkanlardaki gezisinde çoğunlukla acı, gurur, öfke ve sitem duygularını birlikte yaşar. Çünkü gezi notları diye tanıtılan *Üsküp'ten Kosova'ya'yı "Türk gibi düşünerek"* kaleme aldığını söyleyen Bâkiler'in eseri; gezi, anı hatta birçok yönden deneme tarz ve kıvamında kaleme aldığı görülmüştür.

Kaynakça

- AKTEPE, Münir (2012), "Kosova", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 216-219.
- ATAY, Dinçer (2020), "Saray Bosna'daki 'Gönüllü Askerlik' Çağrısına Romantik Bir Destek: Fra Grga Martić'in Bestelenen Manzume-i Teşvikiyesi ve Osmanlıcılık Siyaseti", *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(2), 18-43.

- BAKİLER, Yavuz Bülent (2019), *Üsküp'ten Kosova'ya*, İstanbul: Yakın Plân Yayınları.
- BANGUOĞLU, Tahsin vd. (1977), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. I, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1969), *Aziz İstanbul*, İstanbul: MEB Yayınları.
- BEYATLI, Yahya Kemal (1974), *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: Yahya Kemâl Enstitüsü Yayınları.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2010), "Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirinde Dinî Duyarlık", *Bizim Külliye*, 44, 33-41.
- DEMİR, Ayşe, (2017), "Türk Edebiyatında Balkanlı Kimliği ve Meşruiyet Değerleri: Ömer Seyfettin Örneği", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Temmuz-Aralık, 9 (18), 89-102.
- ERGÜT, Merve (2015), *Yavuz Bülent Bakiler'in Âşık Veysel, Seninle, Şiirimizde Ana, Üsküp'ten Kosova'ya Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Evliya Çelebi (2010), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 5, 2. Kitap, Seyit Ali Kahraman (Haz.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÖKALP, Ziya (1976), *Türkçülüğün Esasları*, Mehmet Kaplan (Haz.), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÜNGÖR, Erol (1995), *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2021), "Ermeni İddiaları ve Tarihî Gerçekler" Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Konferans Etkinliği, <https://teams.microsoft.com/l/meetup>, (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021).
- İNALCIK, Halil (2016), "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar'da İslâm Miadı Dolmayan Umut*, C. 2, Muhammet Savaş Kafkasyalı (Ed.), Ankara: Tika Yayınları.
- İNBAŞI, Mehmet (2012), "Üsküp", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 42, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KABAKLI, Ahmet (1978), *Türk Edebiyatı*, C. 3, İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (1983), *Kültür ve Dil*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MARDİN, Şerif (1994), *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- McCARTHY, Justin (2014), *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kırımı: 1821 -1922*, Fatma Sarıkaya (Çev.), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- OKAY, M. Orhan vd. (2010), *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ömer Seyfettin (2009), *Bütün Hikâyeleri 1*, İstanbul: Üç Harf Yayıncılık.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2003), *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- TAŞYÜREK, Hayati Vasfi (1976), *Ülkü Tomurcukları*, Ankara: Nüve Yayınları.
- TOPALOĞLU, Yüksel (2017), "Kimlik ve Aidiyet Meselesi Bağlamında Şemsettin Sami", *Uluslararası İki Toplumun Aydını: Şemsettin Sami Sempozyumu*, Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- ÜNVER, Ahmet Süheyl (1980), *Yahya Kemal'in Dünyası*, İstanbul: Tercüman Tarih ve Kültür Yayınları 2.